

TE IS LÁTOD A PELIKÁNT?

ÉGI RORSCHACH-TESTT ÉS AZ IC 5070

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: FRANCISCS LÁSZLÓ

A Tejútton túli csillagászati objektumok megjelenése szokatlan és idegen a Földön tapasztalt jelenségek látványához képest. Bár asztrofizikai elméletekkel leírhatók a távoli csillaghalmozatok, csillagködök, galaxisok, azok fizikai valójukban elménk számára a mai napig szinte felfoghatatlanok. A fotográfia némileg segített abban, hogy jobban, illetve valóságosabban érzékeljük őket, megragadni őket mégis nagyon nehezen tudjuk. Fantáziánkat annál inkább megragadja a legtöbbször lenyűgöző, színpompás látvány, és próbálja tartalommal megtölteni azt, valahogy úgy, ahogy elődeink tettek a csillagos ég bármely szabad szemmel megfigyelhető égitestje láttán. Elég csak azok neveire gondolnunk, s láthatjuk, hogy az emberi fantázia kifogyhatatlan, ha a csillagos égről van szó. Honnan vannak hát a csillagos égbolt elnevezései?

A legismertebb égitestek a Nap és a Hold. Szinte nincsen olyan nép, amely ne illette volna névvel égboltunk legfontosabb párosát saját nyelvén. Ha két csillagász az anyanyelvén beszélget, e két égitestet is biztosan az anyanyelvén nevezi – hasonlóan a Földhöz. A bolygókkal viszont már más a helyzet. Az európai kultúrkörben a görög hagyományokon alapuló római, latin elnevezéseket használjuk, s bár további két bolygót a modern csillagászat fedezett fel, azokat a régi nevezéktanhoz hasonlóan

hivatalosan Uránusznak és Neptunusznak keresztelték.

A felfedezőjük javaslata alapján a Naprendszer kisbolygó-nevezékébe több magyar kiválóság is került – például Teller Ede fizikus, Márai Sándor író, vagy Latinovits Zoltán színművész. A Naprendszerben az üstökösök az egyetlen égitesttípus, amelyik a felfedezője nevét öröklí. A legendás visszatérő kométa Edmond Halley angol csillagász és geofizikus után Halley-üstökös lett, és az automata távcső kutatóprogramja után az évtized legszebb csóvás égitestje pedig NEOWISE.

Ha kilépünk a Naprendszerből, némileg megváltozik a nevek helyzete. Ennek oka, hogy az égitestek – pontosabban a kozmikus fényforrások – száma rendkívül magas. A több százmilliárd nem egy nagy szám a kozmoszban, ennyi nevet kiosztani viszont képtelenség. Mégis vannak üdítő kivételek, amilyenek a fényesebb csillagok is. A 17. század előtt nem létezett távcső, emiatt a régmúltban csak néhány ezer csillagot figyelhetett meg az égen az emberiség és 336-nak egyedi nevet is adott. Ezek között előfordul sok

A színpompás, megannyi fantáziabeindító részletet tartalmazó IC 5070, azaz Pelikánköd fotóját Bagi László készítette 200/800-as karbon Newton asztrográfiájával, csillagászati célú, nagy érzékenységű CCD-kamerával Ócsodról, az Alföldről, 2020 júniusában

ezer éves, sumer eredetű, vagy görög, római, esetleg arab, de akad néhány 20. századi elnevezés is.

A legújabb piaci trendet – azt, hogy csillagok névadási jogát adják el pénzért magánszemélyeknek – a névadásért felelős Nemzetközi

Csillagászati Unió nem ismeri el, sőt egyenesen sarlatánságnak tartja. Ha ilyen szolgáltatást vásároltunk, akkor valószínűleg feleslegesen dobtuk ki a pénzünket, hivatalos csillagnévre így nem tudunk szert tenni. A nagy nemzetközi szervezet

ugyanis nem vevő a csillagnevek elkótyavetyélésére, viszont nyitott az ősi korokból származó elnevezésekre.

Maguk a csillagképek, melyekből 88 fedí le a teljes égboltot, mind történelmi eredetűek, a leg-

AXION XQ38

Szenzor: 384x288 pix. @ 17
µm (NETD <40 mK)
Nagyítás: 3.5 - 14 (x4 zoom)
Érzékelési távolság: 1350m
Pixelméret: 17µm
Képráfrissítési ráta: 50Hz
Kijelző: 1024x768 AMOLED

752.000.-

régebbiek pedig ókoriak, és nagy-szerű mitológiai történeteket idéz-nek meg. Bár a önmagában az alakzatoknak mára nem maradt tudományos jelentősége, a neveik tovább élnek a csillagaik névjegy-zékében: mint például alfa Cen-tauri, a Naphoz legközelebbi, vagy a VY Canis Majoris, az egyik leg-nagyobb ismert csillag.

A csillagokon túl azonban tény-leg a katalógusi sor-szám az egyedural-kodó. A Nemzetközi Csillagászati Unió pontos követelmény-rendszerrel szabályoz-a, hogy miként le-het katalógusban sze-replő objektumok-nak szám- és betű-kódot adni. Minden, Naprend-szeren túli csillaghalmaz, ködösség és galaxis, sőt akár távoli galaxis saját csillaghalmazai és ködösségei is katalógusszámok sokaságát vi-selik, azonban érthető okból nincs ember a Földön, aki boldogulna a több ezer, sőt millió sorszámmal.

Főként az újkori csillagászati felfedezők, majd a 20–21. századi amatőr csillagászok kaptak rá az ér-dekesebb, jellegzetesebb objektu-mok elnevezgetésére. Így született meg az Androméda- és Orion-köd – befogadó csillagképek alap-ján. De vannak olyan becenevek is, melyek a távcsőben látottakat idézik fel, mint amilyen a Taran-tula-köd, ami kozmikus pókként jelenik meg a távcső látómezejében, vagy a Lófej-köd, az Észak-Ame-rika-köd, amelyek a megjelenésük után kapták a neveiket.

Az IC 5070 katalógusszámú, az Észak-Amerika-köd tőszom-szédságában található objektum, a Pelikán-köd épp a torokzacs-kójában tart egy látványos, fiatal csillagokat tartalmazó csillagszű-lőfelhőt. Annak ellenére, hogy a csillagászok igen jól értik az ott

lezajló folyamatokat, a nevek leg-többje formai asszociáció, ami segíti a könnyű megjegyezhető-séget és szakmai kommunikációt. Több csillagköd nevét például nem is hivatásos, hanem ama-tőr csillagászok találták ki, annak látványképe alapján. Ilyen a déli félteke egén megpillantható Han-gyász-köd, melynek érdekessége, hogy a magyar asztrofotózás egyik

Több csillagköd nevét például nem is hivatásos, hanem amatőr csillagászok találták ki... Ilyen a déli félteke egén megpillantható Hangyász-köd, melynek érdekessége, hogy a magyar asztrofotózás egyik kiválósága, Éder Iván nevezte így először...

kiválósága, Éder Iván nevezte így először, majd a név világszerte el-terjedt. Természetesen e ragad-ványnevek csak történeti távla-tokban tudnak hivatalossá válni, évtizedek vagy évszázadok alatt, és valójában a legtöbbjük ma is informális. Ennek ellenére a NASA 2020. augusztus 11-én azt javasolta, hogy az NGC 2392 jelű csillagköd ragadványnevet változtassák meg annak etnikai tartalma miatt. Így az Eszkimó-köd többé már nem Eszkimó-köd, ami jelzi, hogy a nem hiva-talos csillagászati beceneveknek mégis mekkora jelentősége van.

BAGI LÁSZLÓ
AMATŐRCSILLAGÁSZ, ASZTRO-FOTÓS, FŐKÉNT A HALVÁNY KÖDÖSSÉGEK ÉS TÁVOLI GALAXISOK FOGLALKOZTATJÁK

[HTTP://BAGIL.HU/](http://bagil.hu/)

FRANCSICS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZMÉRNÖK, FOTOGÁFUS, EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI ASZTROFOTÓS-MOZGALOM EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

[HTTP://WWW.PTES.HU](http://www.ptes.hu)

OZONE

UNIVERZUM

SZOMBAT 22:00

ÚJ RÉSZEK!
MINDEN HÉTEN!

TITOKZATOS
MAGYARORSZÁG

VASÁRNAP 22:00

VISSZANÉZHETŐ AZ OZONETV.HU-N